

*Zilele porților deschise
pentru studenții
economisți - 2010*

*Universitatea din Oradea
Aula Magna
10 noiembrie 2010*

CRIZA CA OPORTUNITATE DE SCHIMBARE

Ce înțelegem?

Cât rezolvăm?

Cum ne implicăm?

*prof. univ.dr. Marin Dinu,
Membru al Consiliului de administrație al BNR*

Sumar

1) CONTEXTUL - CRIZA

2) PROBLEMA - PERIFERIA

3) SOLUȚIA - IMPLICAREA

Ce înțelegem din criză?

(Un exercițiu epistemic)

- **Cel mai adesea criza a fost gândită ca degradare a stării de raționalitate specifică economiei de piață;**
 - *Conceptul de dezechilibru a fixat cadrul în care s-a dezvoltat modelul explicativ al crizelor economice;*
 - *Sub influența mecanicismului, ieșirea din criză a fost văzută ca revenire la starea de echilibru (perspectiva fizicalistă).*
- **Teoria crizei s-a configurat ca matrice de soluții pentru refacerea funcționalității mecanismelor economiei de piață.**

Ce consecințe metodologice are viziunea mecanicistă?

- Divergența soluțiilor, fie cu sens maximal de autoreglare a mecanismului pieței, fie ca stimulare exclusiv din exterior a factorilor de echilibru. Esența soluțiilor este, în consecință, marcată de viziunea care generează înțelegerea și structurează explicația;
 - *Dacă piața este văzută ca un mecanism infailibil de raționalitate, soluțiile sunt, la limită, așteptate ca autoreglare, ca autoechilibrare a pieței;*
 - *Dacă piața este văzută ca formulă de tranzacționare a utilității în termeni de intersubiectivitate, soluțiile țin de intenționalitate și discernământ.*

La ce se ajunge?

- În prima variantă, criza este rezultatul neconformării comportamentelor raționale la funcția obiectivă de reglator care i se atribuie pieței.
- În varianta a doua, criza este consecința specifică *spiritelor animale* care alterează comportamentele raționale.
- În discursul public, soluțiile balansează între extremele reprezentate de **dereglementare** (*laissez faire*) și **intervenționism**.

În ce fel sunt receptate soluțiile?

- Criza actuală a suportat aceeași gâlceavă clasică în privința preeminenței conceptuale și prevalenței practice ale unei extreme sau ale celeilalte.
- Asemenea altor crize de aceeași amploare și această criză s-a complicat: ***a devenit o criză a alegerii soluțiilor.***
- Criza soluțiilor relevă ceva mult mai profund: ***criza în sine este consecința opțiunii pentru abordări inconsistente, de natură extremă, ideologizantă.***

Care este originea crizei?

- Cauza directă a crizei a fost supraturarea mecanismului pieței prin metode și pe căi situate în afara spațiului de raționalitate (bani fictivi, piață neagră, piață duală, căutare de rentă ș.a.).
- Consecința directă a fost încetarea circulației activelor, mai întâi a celor speculate, provocând o **fracturare între sectoarele monetar și real ale economiei, o băltire a lichidității, o încremenire a fluxurilor de valori și o cancerizare a cererii.**
- Forma cea mai gravă s-a produs în economiile care au tergiversat procesele tranziționale la economia de piață funcțională (**criza globală s-a suprapus peste crizele transformăionale**).

De ce întârzie ieșirea din criză?

- **Prima ipoteză:** criza este turbulența foarte persistentă din zona de bifurcare a traiectoriei specifice unui sistem de creare a avuției; ea semnalizează încheierea ciclului lung al economiei excluzive (născute pe solul industrialismului materialist) și apariția altui ciclu lung, al economiei incluzive, de tip global (bazate pe resurse virtuale și intelectuale și pe gestiunea lor postnațională).
- **A doua ipoteză:** Criza este deopotrivă a principiilor, mijloacelor și finalității (o criză de sistem), iar prin apelul la soluții clasice se prelungește funcționarea neschimbată, critică a sistemului, se intră într-o buclă vicioasă.

Care ar fi alternativa?

- În cazul primei ipoteze trebuie să admitem că se trece de la o modernitate (*a cuceririi naturii, ca matrice a adversității pentru tranșarea randamentală a soluțiilor individuale*) la altă modernitate (*a certificării randamentului în contextul societății globale*);
 - Dacă vedem această criză ca o problemă de paradigmă putem vorbi de oportunitatea globală de **schimbare** pe care o presupune (*se schimbă lumea în ansamblul ei și devin fundamentale eforturile de prindere a valului*)
- Dacă stăruim în spectrul de semnificații al celei de-a doua ipoteze schimbarea ia aspectul amplificării efortului de ranforsare a rezilienței buclei vicioase, criza acutizându-se ciclic (*lumea acceptă calea închisă a primei modernități*);
 - Criza nu este, astfel, abordată ca oportunitate de schimbare radicală, ci drept o **corecție** pentru reluarea continuității de esență paradigmatică.

În ce situație ne aflăm?

- La o răscruce comportamentală: se înfruntă viziunea globalizării de tip postnațional (*noua paradigmă a gestiunii puterilor în formula dependențelor orizontale care presupune cooperarea și regula win-win*) cu viziunea globalizării de tip internațional (*paradigma primei modernități cu formula dependențelor verticale în gestiunea puterilor și regula câștigător-perdanți*).
- Economia comportă o tensiune în modul de gestiune a averii între formula exclusivă (oligarhică) și cea incluzivă (participativă).
- Social, criza ia forma polarizării excesive a veniturilor și generează periferizarea mării părți a lumii.

Ce reacții au apărut?

- Conservarea modelului economic exclusiv a dus la socializarea pierderilor și la intervenționism (atât bugetar, cât și privind regimul proprietății) în favoarea agenților care au mizat pe excese dincolo de spațiul de raționalitate economică (sistemul bancar cu deosebire).
- Schimbarea de model comportamental economic tinde să fie înțeleasă în logica adversității și explicată cu terminologia revolută a luptei de clasă.
- Criza de sistem a început din sectorul financiar, a blocat apoi economia reală, s-a extins la ideologiile guvernării și a ajuns acum în corpul social.

Concluzii parțiale la “ce înțelegem?” (Care este problema noastră?)

- Dacă este valabilă realitatea prefigurată de prima ipoteză, avem o problemă:
 - *Schimbarea de ipoteză ne aduce problema modernității neterminate. Procesele primei modernități (chiar cele fundamentale, consolidarea statului-națiune și industrializarea) nu au ajuns în România la maturitatea deplină ca funcționalități și finalitate.*
- Dacă este valabilă cea de-a doua ipoteză, avem două probleme:
 - *Prima, să ne rămână obișnuința cu confortul periferiei și, a doua, să ne pierdem definitiv identitatea pentru că ne acoperă valul globalizării.*

Complicația alegerii între “cât” și “cum”

- Problema primei ipoteze se pune și sub forma: dacă pe ceva neterminat se poate începe o altă construcție, a celei de-a doua modernități, cu axul central al integrării noastre europene, cu șanse de a se ajunge la funcționalitate și finalitate;
 - *Poate fi vorba de scurtarea traseului spre performanță? Pot fi arse etapele de configurare a comportamentelor specifice unui sistem societal global? Suntem îndeajuns de consolidați pentru concurență sau, mai precis, pentru a ne urca pe creasta valului globalizării și să rezistăm acolo?*
- **Cred că se poate, sau există, teoretic cel puțin, această posibilitate.**

Condiția și necesară și suficientă?

- **Capacitatea instituțională de a realiza un consens național pentru această direcție.**
- Saltul (care nu ar trebui să fie mortal) de pe platforma cu piloni încă neconsolidați ai primei modernități (*inclusiv în privința transformării universității în centrul de iradiere a performanței!*) pe platforma globalizării este o temă a implicării atât individuale cât și naționale;
 - *Ne trebuie o cultură a schimbării care să se întemeieze pe voința de renunțare la atașamentul nostru față de valori negative, cum ar fi pasivitatea, alimentată (hrănită) de licoarea iluziilor de tot felul.*

Ce sens are provocarea primei ipoteze?

- Globalizarea, ca a doua modernitate (posibilul ciclu existențial al următorilor trei sute de ani) ne impune problema gravă a identității, dar nu în sensul dat de fixarea noastră ca națiune în valori pasive, ci al identificării, ca traseu al redefinirii identității, cu performanțele care ne-ar face diferiți de noi înșine și nu de partenerii obișnuiți cu viața pe creasta valului:
 - Viziunea angajantă asupra integrării în UE ca proces de modernizare;
 - Repererele modernizării să fie definite ca ținte ale convergenței reale, profilate social, economic și teritorial;
 - Instrumentarul strategic să se concentreze pe activarea potențialului de convergență, cu accent pe recurgerea la efortul propriu în dezvoltare;
 - Eurocentrarea să rămână o constantă pe termen lung (evitarea opțiunii tradiționale a fugii după doi iepuri).

Ce riscuri sunt de evitat?

- Confluența modernizărilor riscă să fie conflictuală în două privințe:
 - Prima, pe palierul social ce vizează demotivarea datorită recuperării pe termen lung a decalajelor de venit (*depășește cu mult orizontul așteptărilor generaționale și ar spori, astfel, deficitul de efort propriu*);
 - A doua, pe palierul economic unde capitalizarea precară ar putea să configureze modelul pieței de consum (*pe acest canal s-ar induce în continuare periferizarea*).
- Riscul efectiv pornește dintr-o situație excepțională dată de faptul că a doua modernizare înseamnă pentru România atingerea deplină a țintelor sociale neatinse ale primei modernizări printr-o concentrare și intensificare (fără precedent ca experiență) a proceselor de integrare.

Să ocolim calea eșuării în proiect!

- *Trebuie evitată opțiunea politică oscilantă, cum s-au petrecut lucrurile, spre exemplu, în privința terapiei de șoc și reformei graduale, pe de o parte, și turbulențele datorate preferințelor publice pentru modele de economie funcționalizate în conjuncturi naționale și istorice speciale (modelul german, suedez, japonez, american, francez, chinez etc.), pe de altă parte.*
- **Opțiunea ezitantă între proiecte alternative costă enorm societatea și expune economia la șocuri repetate de tip construcție/deconstrucție.**

Despărțirea de *Poiana lui Iocan!* (*Soluția implicării noastre*)

- Formula ultimativă presupune să trecem de la frământarea epuizantă (prin gâlceavă) pentru a ne convinge “ce să *facem*” să fie bine, la “*cum să facem*” mai repede ***integrarea!***
- Suntem înclinați să uităm că opțiunea pentru model a fost deja luată, în Uniunea Europeană pentru noi țintele sunt la vedere (ele chiar îi atrag pe români – din păcate nu doar ca ideal, ci într-un mod extrem, prin *despărțirea* de România).
- Urmează doar să cădem de acord ***cum*** să facem, indiferent de pasiuni, pentru a reduce decalajele, pentru a ne compatibiliza cu performanțele centrului de atracție care este modelul european.
- “***Cum?***” este calea acțiunii întreprinse de cei care au pornit, de la condiții asemănătoare, înaintea noastră, este calea bătătorită de cei care s-au integrat!

Care sunt consecințele acțiunii ezitante?

- Proiectul integrării pornește cu întârzieri care se calchiază pe procesele tranziționale postcomuniste nefinalizate;
 - În loc să se accelereze convergența (*marea miză a integrării care să ne scoată din periferie*) economia (care nu a parcurs setul complet de transformări ale ciclului tranziției care să asigure funcționalitatea ca economie de piață consolidată) se contractă sever la semnalele externe de tip recesiv;
 - Potențialul de convergență nu doar că este anulat, ci se convertește, prea ușor și pentru prea mult timp, în divergență;
 - Pălăvrăgeala (ocolirea dezbaterilor de idei susținute de argumente raționale) în jurul soluțiilor și pornirea irațională de a lua totul de la zero pecetluiesc ciclul periferizării.

ieșirea din fatalism!

- Sunt câțiva pași de făcut, care țin de o conștiință activă a poziționării în ochii lumii:
 - *Pentru a face acest lucru, înseamnă să admitem că este relevantă prima ipoteză și să intrăm în consecințele configurării aliniamentelor globale în realitatea noastră;*
 - *Alternativa nu este să rămânem la margine pentru că suntem diferiți, ci să ne comportăm diferit pentru a ieși din periferie;*
 - *Modelul explicativ al persistenței noastre în periferie este inadecvat. Cauza este în noi, iar dinspre afară ea doar devine mai sensibilă!*
- Problemele aduse de încremenirea noastră în proiect au o doză maximală, probată istoric, de fatalism. Probabil că această trăsătură explică de ce aceste probleme lipsesc din discursul public. (*Tăcerea se păstrează de regulă asupra problemelor cu soluționări ratate*).

Conștiința participativă

- Opțiunea pentru prima ipoteză este începutul soluționării tuturor celor trei probleme. Opțiunea corectă reprezentată de integrare este calea scurtă, a arderii etapelor pentru a ieși din încurcăturile primei modernități (chiar fără a le rezolva ca tranziție) și a aborda direct valorile celei de-a doua modernități.
- Există aici o condiție *a priori*: ***masa critică de conștiință că nu se poate altcumva!*** Această condiție nu poate fi din categoria minunilor așteptate milenarist, ci este una de schimbare tăcută în România profundă, izvorâtă din concluzia antifatalistă „așa nu mai merge”.

Cine face tendința?

- În economiile dezvoltate funcționează principiul *maker*-ului (făcătorului) de piață, cel care impune trendul. În societate, lideranța este cea care configurează sensul evoluțiilor.
- Elita pentru România este o problemă nerezolvată în prima modernizare, adiacentă celorlalte probleme nerezolvate. Adică o elită care să întrevadă în *viitor* ce trebuie să se facă în *prezent* pentru a nu ne mai rupe atât de des și de radical (violent) de *trecut*.
- Elita dă continuitatea evoluțiilor corecte, ea este forța spirituală care configurează idealul și deschide traseul spre performanță. Elita produce ***proiecte!***

Cine strică tendințele?

- În arealul politicii această problemă are un aliniament esențial de natură culturală pe care l-am putea numi fundamentul cultural neconsolidat (poros) al personalității care ocupă spațiul elitărilor al politicii.
- Cultura dialogului argumentat, alături de comportamentul consensual alimentat de cultura compromisului sunt explicit marile deficite de construcție ale fundamentului cultural al elitei politice în România.
- Ceea ce astăzi reprezintă un risc major este faptul că elitele politice au o cultură economică insuficient structurată, în golurile de cunoștințe insinuându-se dizolvant populismul.

Eficiență versus interese

- Precaritatea culturii economice nu este de trecut cu vederea atât timp cât problemele dezvoltării au, strategic vorbind, soluții alternative, dar acestea sunt aplicate de elita politică, care în funcție de pasiuni sau de ignoranță, de presiunea timpului sau de rațiunile ciclului electoral le aleg greșit, le simplifică, le falsifică sau le înlocuiesc.
- Starea de raționalitate a economiei stă în soluțiile fundamentate rațional, inclusiv prin calcule de eficiență, în timp ce politicul este caracterizat de soluții de oportunitate aranjate în stări negociate spre ținte fixate de interese conjuncturale.

Confruntarea argumentelor!

- Înlocuirea Agorei argumentelor raționale cu întrecerile televizate în proba aruncării soluțiilor politice pentru ieșirea din criză oferă spectacolul contraproductiv, dar mereu reluat, al (re)formelor fără fond.
- Ocolirea dezbaterilor publice – un semn al voinței precare în privința asumării proiectelor – nu înseamnă doar idei nedemonstrate lansate spre nimeni prin monolog, ci mai ales erodarea coeziunii sociale în ceea ce are ea mai important: ***motivația implicării emoționale și a asumării responsabile a obiectivelor.***

Cum se ratează o țintă?

- Adoptarea euro solicită, bunăoară, dovada unei competențe instrumentale, tehnice, de care România dispune, dar acest obiectiv are ca premisă *sine qua non* realizarea consensului național!
- Saltul într-o altă formulă de gestionare a libertăților naționale, în care sensul este de renunțare la componente de suveranitate (moneda fiind simbolul tare al suveranității naționale) este o provocare a voinței și acțiuni coerente și de durată a tuturor forțelor sociale.
- Dar pentru ca provocarea să însemne ceva pozitiv cere renunțare la practica voluntarismului decizional, la politica termenului scurt, la permisivitatea principiilor morale și a normelor de conduită structurate pe criterii neconfirmate pe o scară a valorilor perene.
- ***O țintă se ratează în absența proiectului care unește!***

Cheia reușitei

- Pentru ca economia să nu fie agresată de experimente politice nu se pune problema separării impenetrabile dintre economic și politic, ci este necesar ca politicul să-și asume răspunderea implementării deciziei de politică economică, în respectul soluției raționale și, totodată, să asigure condițiile continuității și stabilității contextului rațional.
- ***Cheia reușitei - economicul și politicul trebuie să rezolve și separat și împreună problemele societății!***

*Mulțumesc
pentru
atenție!*

*Zilele porților deschise
pentru studenții
economisti - 2010*